

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Каа-Хемского района

МБОУ СОШ с.Бурен-Хем

СОГЛАСОВАНО
ЗУВР Ооржак
/Ооржак О.Б./



УТВЕРЖДЕНО

Директор Бичекей А.А.

/Бичекей А.А./

Приказ № 2/3

от «31» августа 2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Родной (тувинский) язык»
для обучающихся 6-го класса

Составила учитель родного
языка и литературы Карди К.Б

6 класс (68 шак)

Бөлнк	Тема	Ша к сан ы	Өөреникчилерниң кылыр ажил-чорудулгазының кол хевирлериниң чижек тайылбыры
Дыл дугайында ниити билиглер	Дыл – харылзажырының чугула чепсээ. Өгбе дыл болгаш төрел дылдар дугайында билиг. Дириг болгаш өлүг дылдар. Түрк дылдардугайында.	1	Дириг болгаш өлүг дылдарны ылгаар, өгбе дыл болгаш төрел дылдар дугайында билир. Тыва дылга дөмейлешкек түрк дылдардугайында билир. Дыл дугайында бодунуң бодалдарын илередир. Өске чоннарның дылын, культуразын хүндүлээр.
Дыл дугайында эртемниң кезектери	5 класска өөрөнгөн чүүлдеринге катаптаашкын. Лексикология. Фонетика болгаш орфоэпия. Орфография. Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгазы. Морфология болгаш синтаксис.	5	Сөстүң лексиктиг утказын тайылбырлаар. Хөй уткалыг сөстөрни тывар болгаш чугаага ажыглаар. Дорт, доора болгаш көжүргөн уткалыг сөстөрни тодарадыр, ылгаар. Тайылбырсловарьдан дорт болгаш доора уткалыгсөстөрни шилип тывар. Сөстөрни дорт болгаш доора утказынга ажыглавышаан, сөс каттыжыышкыннарын тургузар. Табуларны эвфемизмнер-биле солуур. Бодунуң сөс курлавырын байыдар, чугаа культуразын бедидер.
	<i>Словарьлыг диктант</i> <i>Диктант</i>		Сөстүң фонетиктиг сайгарылгазын кылыр, ажык болгаш ажык эвес үннерни ылгавыр демдектериниң аайы-биле шынтайылбырлаар. Дараазында темаларга словарьлыг диктантыны шын бижиир: сөс эгезинге <i>т-д, л-б</i> үннерниң үжүктөрүн, <i>й</i> үннүг сөстөрни шын бижири. Сөстүң уткалыг кезектерин аңгылаар. Чаа сөстөрни тургузар. Хурааңгай сөстөрни тывар. Морфологтуг демдектериниң аайы-билеаттыг чугаа кезектерин ылгаар, оларны домак тургузарынга ажыглаар, синтаксистиг хүлээлгелерин тодарадыр.

<p>Чугаа чорудулгазы болгаш чугаа культуразы</p>	<p><i>Тест-айтырыглар</i></p> <p><i>Сөзүглел-биле ажыл.</i> Чугаалажып билири – кижиниң ниити культуразының бир кезии. Диалог болгаш монолог, оларның хевирлери.</p>	<p>Тест айтырыгларга харыылаар, канчаар күүсеткенин сайгарар, бодунга түңнелдерни үндүрер.</p> <p>Диалог, монолог болгаш оларның дугайында билиглерин ханыладыр. Сөзүглелдер-биле ажылдаар, монологтугхевирлерин аңгылаар (тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын). «Күс» деп чурукту чуруп бижиир. «Чайны канчаар эрттиргеним» (тоожуушкун), «Куштар чүге изиг чурттарже ужалар?» (угаап боданыышкын) дээн чижектиг кыска сөзүглелдерни тургузар. Диалогту тургузар, ону бижимел илередир. Бөлүктүң ажылынга киржир.</p>
<p>Чугаа чорудулгазы болгаш чугаа культуразы</p>	<p>Чугаа чорудулгазының хевирлери. Тодаргай болгаш элээрткен медээ. Улуг каралап, таныжып болгаш сайгарып номчууру. Номчуурунун, дыңнаарының , чугаалаарының болгаш биң культуразы.</p>	<p>3</p> <p>Чугаа чорудулгазының кол хевирлерин аңгылаар: номчууру, дыңнаары, чугаалаары, бижири. Сөзүглелди номчуур, дыңнаар. Тодаргай болгаш элдээрткен медээни билип ашыдаар. Номчаан болгаш дыңнаан сөзүглелин кыскаладыр азы делгеренгейдамчыдар. Улуг каралап, таныжып болгаш сайгарып номчуурунун чаңчыл-мергежилдерин, ном болгаш өске-даа медээ дамчыдар</p>

	<p>Тыва дылдың словарьлары. Очулга словарьлары: тыва-орус, орус-тыва дээш о.ө., тайылбыр, орфографтыг словарьлар.</p>	<p>үндезин-барымдаалар-биле ажылдаараргаларны практикага хереглээр. Кайы-бир темага херек материалдарнычыыр, оларны чаңгыс аайлап тургузар;янзы-бүрү үндезин-барымдаалардан херек медээни тывар. Номчааны чечен чогаалдан сөзүглелди ооң утказын өскертпейн сактып бижиир. Сактып бижип тургаш, тыва литературлуг дылдың кол-кол нормаларын сагыыр. Тыва дылдың словарьларын ажыглаар: очулга словарьлары (тыва-орус, орус-тыва дээш о.ө.), тайылбыр, орфографтыг словарьлар.</p>
	<p><i>иэ</i></p>	<p>Сөзүглелди кичээнгейлиг дыңнаар, утказын дамчыдар. Дылдың орфографтыг, пунктуастыг нормаларын сагыыр.</p>

<p>Дыл дугайында эртемниң кезектери</p>	<p>Лексикология болгаш фразеология. Тывылган угунуң аайы-биле тыва дылдың лексиказы. Ажыглалының аайы-биле тыва дылдың лексиказы.</p> <p>Ниити ажыглалдың сөстери. Ховар ажыглалдың сөстери. Кызыгаарлыг ажыглалдың сөстери.</p>	<p>13</p>	<p>Тыва дылдың лексиказын тывылган угунуң болгаш ажыглалының аайы-биле тодарадыр. Ниити түрк лексиканың, моол дылдан үлегерлээн лексиканың чижектерин тывар. Моол, төвүт, кыдат сөстери аңгылаар. Эрги болгаш чаа орус үлегерлеп алыышкыннарны тодарадыр. Ниити ажыглалдың, ховар ажыглалдың сөстери (эргижирээн сөстер (историзмнер, архаизмнер), неологизмнер), кызыгаарлыг ажыглалдың сөстери (диалектизмнер, мергежил сөстери, жаргонизмнер, терминнерни) аңгылаар. Мергежил сөстери, диалектизмнерни, терминнерни чугааның янзы-бүрү байдалдарына ажыглаар. Чечен чогаал сөзүглелдеринден эргижирээн сөстер, историзмнер, неологизмнерни тывар. Бодунуң чугаазындан жаргоннар болгаш диалектилерни чайладыр. Литературлуг дылды диалектилерден ылгаар.</p>
---	--	-----------	--

<p>Хуу аттар (ономастика), оларның янзылары.</p> <p>Фразеологияның дыл эртеминиң кезээ болуру.</p> <p>Тыва дылдың фразеологтуг словары.</p> <p>Фразеологизмнерниң (быжыг сөс каттыжыышкыннарының) демдектери болгаш утказы.</p> <p>Быжыг сөс каттыжыышкыннары болгаш оларның синонимнери.</p> <p><i>Словарылыг диктант</i></p>	<p>Сөзүглелди тыва литературлуг дылдың лексиктиг нормаларын сагаанының талазы-биле сайгарылганы кылып номчуур.</p> <p>Хуу аттар дугайында кол билиглерни шиңгээдир. Оларның янзыларын аңгылаар (топонимнер, антропонимнер, этнонимнер, зоонимнер база космонимнер), сөзүглелден тывар.</p> <p>Фразеологияның кол билиглериншиңгээдир, медегер билир.</p> <p>Хостуг болгаш быжыг сөс каттыжыышкыннарын аңгылаар.</p> <p>Фразеологизмнерни сөзүглелдерден, тайылбыр словарьдан тывар, олар-биле домактарны чогаадыр.</p> <p>Фразеологизмнерниң синонимин тывар.</p> <p>Орус дылдан чоок уткалыг фразеологизмнерниң чижектерин көргүзер. Тыва дылдың фразеологтуг словарын ажыглаар.</p> <p>Бодунуң болгаш өске кижиниң чугаазында сөстерниң ажыглалынга хамаарыштыр үнелелди бээр.</p> <p>Тыва дылдың очулга болгаш терминнер словарьларының төрөөн дылдың байлааншиңгээдип алырынга үжүр-дузалыын медегер билир.</p>
<p><i>Хыналда ажил</i></p>	<p>Сөстүң утказын, ооң бөлүүн тайылбырлаарыга немелде онаалгалыг хыналда ажилды күүседир.</p>
<p><i>Төлевилел «Мээң ук-төөгүм»</i></p>	<p>«Мээң ук-төөгүм» деп төлевилел-биле ажилдаар. Бодунуң ук-төөгүзүнүң дугайында материалдарны чыыр.</p> <p>Темага дүүшкөк кыска шүлүктерни тывар, оларны ажыглаар. Ук-төөгүзүнүң дугайында сөзүглелди (тоожуушкунну) бижиир азы схема, таблица ажыглап көргүзер. Класс мурнунга ажылының түңнелин таныштырар.</p>

Дыл дугайында эртемниң	Морфология. Кылыг сөзү. Кылыг сөзүнүң матг утказы,	18	Морфологияның кол билиглерин шиңгээдир. Тускай чугаа кезээ болур кылыг сөзүнүң дугайында билиглерин ханыладыр,
------------------------	---	----	---

<p>зектери</p>	<p>морфологтуг демдектери, синтаксистиг хүлээлгези.</p> <p>Кылыг сөстөрүниң уткалыг бөлүктөри.</p> <p>Кылыг сөзүнүң тургузуу. Нарын болгаш составтыг кылыг сөстөрүниң тургустунары болгаш оларның шын бижилгези. Кылыг сөзүнүң болур, болбас хевирлери. Болбас хевирниң кожумактары. Кылыг сөзүнүң эге хевири. Кылыг сөзүнүң немелде утка илередир хевирлери болгаш оларның кожумактарының шын бижилгези.</p> <p>Наклонение, ооң хевирлери.</p> <p>Болуушкун наклонениезиниң үелери, оларның кожумактары.</p> <p>Кылыг сөзүнүң синтаксистиг хүлээлгези. Кылыг сөзүнүң морфологтуг сайгарылгазы.</p>	<p>грамматиктиг утказын тодарадыр. Кылыг сөзүн морфологтуг демдектериниң болгаш синтаксистиг хүлээлгезиниң аайы-биле тайылбырлаар. Кылыг сөстөрүниң уткалыг бөлүктөрүн аңгылаар. Бөдүүн, нарын, составтыг кылыг сөстөрүн шын тодарадыр. Нарын болгаш составтыг кылыг сөстөрүниң тургустунарын тайылбырлаар.</p> <p>Болбас хевирде кылыг сөзүн шын бижиир, оларга ударениени сагыыр. Кылыг сөзүнүң эге хевирин билир.</p> <p>Кылыг сөзүнүң немелде утка илередир хевирлериниң кожумактарын таныыр.</p> <p>Кылыг сөзүнүң наклонениезин тодарадыр, ооң хевирлерин аңгылаар: болуушкун, дужаал, даар, чөпшээрел, кызыгаарлаар.</p> <p>Болуушкун наклонениезиниң үелери аңгылаар: эрткен үелер (шагда эрткен, чоокта эрткен, барымдаалыг, бадыткалдыг); амгы үелер (тодаргай болгаш тодаргай эвес); келир үе (болгалак келир үе).</p> <p>Кылыг сөзүнүң синтаксистиг хүлээлгелерин тайылбырлаар. Кылыг сөзүнүң морфологтуг сайгарылгазын кылыр.</p> <p>Чугаага кылыг сөзүнүң болуушкун наклонениезиниң үелерин шын ажыглаар.</p> <p>Наклонениениң хевирлерин таблица, схемаларга көргүзөр.</p> <p>Кылыг сөзүнүң хевирлерин аас болгаш бижимел чугаага шын ажыглаар.</p> <p>Кылыг сөзүнүң наклонениелериниң, болбас хевириниң, немелде утка</p>
----------------	---	--

		илердир хевирлериниң кожумактарын ижиир.
Чугаа чорудулга	<i>Хыналда ажил.</i>	Кылыг сөзүнге хыналда ажилды күүседир.

зы болгаш чугаа культураз ы			
Дыл дугайынд а эртемниң кезектер и	Наречие – тускай чугаа кезээ, ооң грамматиктиг утказы болгаш морфологтуг демдектери, синтаксистиг хүлээлгези. Наречиениң өске чугаа кезектеринден ылгалы. Наречиелерниң бөлүктери: үениң, туруштуң, сорулганың, чылдаганың, кылдыныг аргазының, хемчегниң. Наречиениң тургустунары болгаш оларны шын бижири. Наречиениң морфологтуг сайгарылгазы.	9	Наречиениң грамматиктиг утказы болгаш морфологтуг демдектери, синтаксистиг хүлээлгелерин тодарадыр. Наречиелерни өске чугаа кезектеринден ылгаар. Наречиелерниң бөлүктөрүн аңгылаар: үениң, туруштуң, сорулганың, чылдаганың, кылдыныг аргазының, хемчегниң. Наречиелерни (удурланышкак болгаш чоок уткалыг) аас болгаш бижимел чугаага ажыглаар. Наречиениң тургустунар аргаларын билер, оларны шын бижилгезин сагыр. Наречиелер кирген домактарны сайгарар, сөзүглелдерни номчуур. Наречиениң морфологтуг сайгарылгазын кылыр.
Чугаа чорудулга зы болгаш чугаа культураз ы	<i>Сөзүглелге үндезилээн ботажыл.</i> <i>Чогаадыг – угаап боданышкын.</i>		Сөзүглелди кичээнгейлиг номчуур. Наречиелерлиг домактарны ушта бижиер, айтырыгларын шын салыр, оларны темалыг бөлүктөрүниң аайы- биле аңгылаар. <i>«Кадыкшылын канчаар быжыглаарыл?»</i> деп темага сөзүглелди тургузар. Наречиелерни чогаадыг бижиеринге ажыглаар. Бердинген темага угаап боданышкынын илередири- биле херексөстөрни домактарга таарыштыр ажыглаар, домактарны шын тургузар.

<p>Дыл дугайында эртемнің кезектери</p>	<p>Ат орну – тускай чугаа кезээ, ооң грамматиктиг утказы, морфологтуг демдектери, синтаксистиг хүлээлгези. Ат оруннарының бөлүктери. Чамдык ат оруннарының</p>	<p>5</p>	<p>Ат орнунуң грамматиктиг утказын тодарадыр, морфологтуг демдектериниң, синтаксистиг хүлээлгезиниң аайы-биле оларны тайылбырлаар. Ат оруннарының бөлүктөрүн аңгылаар (арынның, айтырыгының, айтылганың, тодаргай болгаш тодаргай эвес ат оруннары), оларның синтаксистиг</p>
	<p>саннарга, падежтерге өскерлири. Тодаргай эвес ат оруннарын шын бижири. Ат орнунуң морфологтуг сайгарылгазы.</p>		<p>хүлээлгерин тайылбырлаар. Ат оруннарын өске чугаа кезектеринден ылгаар, падежтерге өскертир. <i>Силер, болар</i> де пат оруннарын тыва чугаа этикединге дүүштүр ажыглаар, улуг улус-биле чугаалажып билир. Аңгы-аңгы от оруннары-биле домактарны чогаадыр. Ат оруннары кирген домактарны, сөзүглелдерни сайгарар. Ат оруннарының морфологтуг сайгарылгазын кылыр.</p>
<p>Чугаа чорудулгазы болгаш чугаа культуразы</p>	<p><i>Тест-айтырыглар</i> <i>Чогаадыг-чурумал</i></p>		<p>Ат оруннарынга хамаарышкан айтырыгларга харыылаар, даалгаларны күүседир. Дириг амытаннар дугайында сөзүглелди дыңнаар. Ынак амытанының дугайында сөзүглелди боду тургузар. Уран аргаларны болгаш ат оруннарын ажыглаар.</p>
<p>Дыл дугайында эртемнің кезектери</p>	<p>Синтаксистиң грамматиканың кезээболуру. Сөс каттыжыышкыны. Сөс каттыжыышкынында өзек болгаш чагырткан сөс. <i>Хыналда ажил</i></p>	<p>3</p>	<p>Синтаксистиң кол билиглерин шиңгээдир. Сөс каттыжыышкынында өзек болгаш чагырткан сөстү тодарадыр. Сөс каттыжыышкыннарын тывар, өзек сөстен чагырткан сөсчө айтырыгны салыр. Сөс каттыжыышкыннарын домак тургузарынга ажыглаар. Сөс каттыжыышкынынга хамаарышкан хыналда ажилды күүседир, хостуг болгаш быжыг сөс каттыжыышкыннарын ылгаар.</p>

<p>Дыл дугайында эртемниң кезектери</p>	<p>Домак. Бедүүн домак дугайындабилиг. Чугаалар сорулгазының аайы-биле домактарның хевирлери. Алгы домаа. Домактың грамматиктиг ооргазы. Тургузуунуң аайы-биле домактарның</p>	<p>6</p>	<p>Сөс, сөс каттыжышыны, домакты ылгаар болгаш оларны тода тайылбырлаар. Чугаалар сорулгазының аайы-биле медээ, айтырыг, кыйгырыг домактарын тодарадыр. Алгы домаан ылгаар. Домактың грамматиктиг ооргазын (кол сөс, сөглекчини) тывар, кандыг чугаа кезээ-биле илереттингенин тодарадыр.Домакта кол сөс биле сөглекчиниң харылзаазын билир. Тургузуунуң аайы-биле домактарның</p>
	<p>янзыларының дугайынданиити билиг. Бедүүн домакта ударениедугайында билиг. Бедүүн домактың синтаксистиг сайгарылгазы.</p>		<p>янзыларын ылгап өөренир: ийи чугула кежигүннүг болгаш чаңгыс чугула кежигүннүг, делгереңгей болгаш делгереңгей эвес, нарынчыттыг болгаш нарынчыттынмаан, долу болгаш долу эвес. Аас чугаага үн аяны, логиктиг ударениени; бижимел чугаага бижикдемдектерин сагыыр. Делгереңгей болгаш делгереңгей эвес домактарнытургузар, орфографтыг болгаш пунктуастыг дүрүмнерни сагыыр.</p>
<p>Чугаа чорудулгазы болгаш чугаа культуразы</p>	<p><i>Тест</i> <i>Сөзүглел-биле ажыл</i></p>		<p>Синтаксиске тестини кылыр. Сөзүглел-биле ажылдаар. Ударениени сагып тургаш, сөзүглелди тода номчуур. Номчуурунунуң болгаш дыңнаарының чаңчылдарын улам ыңай сайзырадыр. Шын бижилгезин сактып алыры берге сөстөрни дүжүрүп бжиир болгаш оларны сактып алыр.</p>

<p>Дыл дугайында ниити билиглер. Дыл дугайында эртемниң кезектери</p>	<p>6 класска өөрөнгөн чүүлдеринге быжыглаашкын</p>	<p>5</p>	<p>Чоннуң сагыш-сеткил культуразын, төөгүзүн, амыдыралын-чуртталгазын дамчыдар кол аргазы бооп чоруур тывадылдың ужур-дузазының дугайында бодунуң түрүжүн (бодалын) бадыткаар. Сөс курлавырын байыдары-биле тывадылдың словарьларын ажыглаар. Номчуурунуң, дыңнаарының, чугаалаарының болгаш бижиириниң культуразын сагыыр. Тыва литературлуг дылды болгаш диалектилерни ылгаар. Тыва дылда хуу чүве аттарының янзыларын тодарадыр. Кылыг сөзүнүң уткалыг бөлүктөрүн аңгылаар. Нарын болгаш составтыг кылыг сөстөрүнүң тургустунарын тайылбырлаар. Болуушкун наклонениезиниң үелерин чугаага, хевир өскерттир кожумактарны бижикке шын ажыглаар. Кылыг сөстөрүн, наречиелерни, ат оруннарын грамматиктиг утказы болгаш морфологтуг демдектериниң аайы-биле сайгарар болгаш чугаага шын ажыглаар. Домактан сөс каттыжыышкыннарын</p>
			<p>тывар. Домакта кол сөс, сөглөкчини тодарадыр. Дыңнаан сөзүглелиниң утказын чугаалаар, ында кол болгаш дузалал медээни тодарадыр. Аңгы-аңгы байдалдарда болуп турар чугааны көргүскен оюннарга киржир мергежилин уламчылап, чугаазын сайзырадыр.</p>
<p>Чугаа чорудулганы болгаш чугаа культуразы</p>	<p><i>Түңнел хыналда ажыл</i></p>		<p>Немелде онаалгаларлыг диктантыны бижиир.</p>